

‘เนเวอร์เอนด์ สตอรี’
13 ปี ‘คลิตี้ล่าง’
นิทานหมู่บ้านสารตะกั่ว

ภาพเขียนสีไม้สะท้อนวันขึ้นคืนสุรของหมู่บ้านคลิตี้ล่าง

วิน สรณชวานา (ที่ 2 จากขวา) และ ญาณพัฒน์ ไพรมิทรัพย์ (ที่ 3 จากขวา) บนเวทีเสวนา 13 ปี คลิตี้
ที่หอศิลปวัฒนธรรมแห่งกรุงเทพมหานคร

ชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบจากเหมืองทอง จ.พิจิตร
เล่าถึงการรุกรานของนายทุน

บริเวณจุดลงทะเลเบียน เด็กๆ จากหมู่บ้านคลิตี้ล่างมา
ช่วยงานอย่างแข็งขัน

ผู้คนให้ความสนใจกับนิทรรศการภาพถ่าย

6 มื่อก่อนความรับรู้แต่้วยเด็กจากการสอนสั่งว่า
เมืองไทยเรานี้แสนดีหนักหนา ในน้ำมีปลา ใน
นามีข้าว ในดินมีสินแร่อุดมสมบูรณ์ ครั้นนั้น
ประเทศมุ่งหน้าพัฒนาให้ประเทศไทยเป็นนิกร เป็น
เมืองอุตสาหกรรมให้ทัดเทียมกับนานาประเทศที่อยู่
ในกลุ่มประเทศที่เจริญแล้ว

การให้ประทานบัตรเพื่อการขุดแร่ เพื่อการ
พัฒนาประเทศค่อยๆ ขยายอาณาเขตออกไป
เรื่อยๆ เหมืองลิกไนต์แม่เมาะ จังหวัดลำปาง เมื่อ
50 ปีที่แล้ว เหมืองคลิตี้ จังหวัดกาญจนบุรี เมื่อ 13
ปีก่อน เป็นสองในหลายๆ บทเรียนที่น่าจะทำให้
ผู้ปกครองได้ตระหนักถึงมหันตภัยเงียบที่คร่าชีวิต
ผู้คนไปมากต่อมาก ที่เหลือแม้ยังมีลมหายใจแต่
เรือนกายนั้นค่อยๆ ผุกร่อนลงทุกขณะ

เด็กคลิตี้ล่างหลายคนประสบปัญหาพัฒนาการ
ทางสมองช้า บางคนความจำสั้น สมองง่าย บางคน
การเจริญเติบโตทางสมองผิดปกติ รวมไปถึงอาการ
ที่ปรากฏทางร่างกาย เช่น ทืดหอบ ปวดศีรษะโดย
ไม่มีไข้ ยังไม่นับถึงการสูญเสียชีวิตของทารกและ
เด็กอีกหลายราย ที่ไม่สามารถระบุสาเหตุความ
ตายได้แน่ชัด

ต้นปีที่ผ่านมา สถาบันวิจัยทางสังคม
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มูลนิธิเพื่อนชนเผ่า
มูลนิธิโลกสีเขียว โครงการนิทรรศการสิ่งแวดล้อม
ศูนย์การศึกษาทะเลและพัฒนา กลุ่มดินสอสี
โดยการสนับสนุนของ สำนักงานกองทุนสนับสนุน
การสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) พานักศึกษา
อาจารย์และศิลปินอิสระลงพื้นที่ยังหมู่บ้านคลิตี้ล่าง
สอนเด็กๆ วาดภาพ ถ่ายภาพ ทำหนังสือ สาน
ละคร บอกเล่าเรื่องราวของชุมชน ซึ่งเป็นที่มาของ
“นิทานหมู่บ้านคลิตี้ล่าง” ที่ หอศิลปวัฒนธรรม
แห่งกรุงเทพมหานคร ระหว่างวันที่ 7-17
กรกฎาคม 2554

นิทานที่เล่าถึง “ชีวิต” ของพวกเขาเมื่อครั้งที่ยัง
อยู่ดีกินอร่อยก่อนที่เหมืองแร่จะมาถึง

นิทานที่เล่าถึง “สายน้ำ” เมื่อครั้งที่ยังใสสะอาด
มีปลาตัวโตแหวกว่ายไปมา สามารถกินดื่ม ลงเล่น
ได้อย่างสุขใจ แม้ว่าวันนี้มันได้แปรเปลี่ยนเป็น
สายน้ำที่ขุ่นมัวเพราะตะกอนปนเปื้อนสารตะกั่ว
แล้วก็ตาม

นิทานที่เล่าถึง “ความหวัง” หวังว่าสักวันหนึ่ง
ฝันร้ายจะจบลง คืน “บ้าน” ที่เปี่ยมสุขของพวกเขา
กลับมาเป็นเช่นวันเก่าๆ

13 ปีที่ผ่านมา แม้วันนี้โรงແຕ່ງแระจะปิดลง
แล้ว แต่คติความที่ชาวบ้านคลีตั้นะในศาลชั้นต้น
และอุทธรณ์ ยังอยู่ระหว่างขั้นตอนของศาลฎีกา
โดยที่ผู้เสียหายยังมิได้รับค่าชดเชยแต่อย่างใด

วิน สรณชานา ตัวแทนผู้ได้รับผลกระทบจาก
เหมืองทอง จังหวัดพิจิตร เล่าถึงโศกนาฏกรรมของ
ชุมชนเล็กๆ ที่ถูกการรุกรานเข้ามาของเหมืองทอง
ซึ่งส่งผลกระทบต่อพื้นที่ 3 จังหวัด คือ พิจิตร
เพชรบูรณ์ และพิษณุโลก บนเวทีเสวนา “หยุด!
โศกนาฏกรรมเหมือง : เรื่องเล่าจาก

ชุมชนบนเส้น
ทางการพัฒนา”
ในงาน “13 ปี
คลีต : ชีวิต
สายน้ำ ความ
หวัง” ที่หอศิลป
วัฒนธรรม
กรุงเทพมหานคร
ว่า...

“เป็นความ
โชคร้ายหรือ
เคราะห์
ร้ายของ
คนไทย

ก็ไม่รู้แน่ครับ ที่เกิดมาในผืนดินที่อุดมสมบูรณ์ที่สุด
ในโลก ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว ได้ผืนดินบ้านเรามี
แร่ทองคำ วันนี้กลับเป็นทุกขลาภของชาวบ้าน
หมู่บ้านต้องล่มสลายทั้งหมู่บ้าน

“...ที่พิจิตรเมื่อ 5-6 ปีก่อนมีคนลุกขึ้นมาคัดค้าน
2 คน ทำหนังสือมาที่กรมการสิทธิมนุษยชนแห่ง
ชาติ เกิดการไต่สวน ตอนนั้นชาวบ้านก็ยังบอกว่า
มันบ้าหรือเปล่าที่มาคัดค้านการพัฒนาประเทศ แต่
มาปัจจุบันผลกระทบเกิดขึ้นแล้วในหมู่บ้านรอบๆ

เหมืองทอง เด็กบางคน
เกิดอาการแพ้ น้ำลายตัว
เอง เพราะพิษจากสาร
โลหะหนักที่ได้รับ”

วิน ตั้งคำถามถึง
ทิศทางการพัฒนา
ประเทศว่า ทุกวันนี้คน
ส่วนใหญ่ของประเทศไม่
ได้มีส่วนเข้าไปกำหนด
แต่ถูกกำหนดโดยนายทุน
ผ่านนโยบายของรัฐที่มี
ช่องโหว่ทางกฎหมาย

“การพัฒนาที่เป็นวิถี
ไทยต้องยืนอยู่บนราก
เหง้าของคนไทย คือภาค
เกษตร พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ตรัสไว้ตั้ง
แต่ปี 2542 ว่า ‘ภาค
การเกษตรเป็นบ่อเกิดของ
โภคทรัพย์ทั้งปวง และ
เป็นแหล่งเกิดของ
อารยธรรมที่ดีของชนชาติ
ไทยเรา’ แต่วันนี้การ
พัฒนากลับละเลยเรื่อง
ราวเหล่านี้ ไม่ให้ความสำคัญ
เรื่องของการเกษตรที่เป็นรากเหง้า
เป็นจุดแข็งของคนไทยเรา

วันนี้ยุทธศาสตร์อาหารของโลกขาดอาหาร แต่เรา
กลับทิ้งจุดแข็งของเรา ไปเดินในเรื่องที่เป็จุดอ่อน
ในเรื่องที่เราทำเองไม่ได้ต้องพึ่งเขา

“...ชุมชนบ้านหม้อ ที่อยู่มาเป็นร้อยปี ล่มสลาย
ทั้งหมู่บ้าน ไปเป็นคนไทยพลัดถิ่น เราสู้เพราะไม่มีที่
ไป ไม่ใช่สู้เพราะอยากเป็นอีไร

“ถึงวันนี้ผมอยากถามว่า เราจะลุกขึ้นมาสู้ด้วย
กันไหม เพื่อปกป้องถิ่นเกิดของเรา เพื่อให้ลูกให้
หลานของเราได้มีชีวิตที่มีความสุข แม้ไม่มั่งคั่งแต่
ว่ามันคง อยู่ด้วยวิถีชีวิตเกษตรบนพื้นที่พอเพียง
ด้วยสติ ปัญญาและการมีส่วนร่วมของประชาชน
ทุกคนทุกส่วน”

เช่นเดียวกับ ญาณพัฒน์ ไพรมิทรัพย์ ตัวแทน
ชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบจากเหมืองสังกะสี จาก
ลุ่มน้ำแม่ตา อำเภอสอด จังหวัดตาก สะท้อน
ความเปลี่ยนแปลงวิถีของคนแม่ตา ว่า เหมือง
แม่ตาดำเนินการมากกว่า 20 ปีแล้ว แต่เรื่องมา
แดงเมื่อสถาบันจัดการทรัพยากรน้ำนานาชาติ
(IWMI หรืออีมี) ร่วมกับกระทรวงเกษตรและ
สหกรณ์ ศึกษาเรื่องการปนเปื้อนแคดเมียมใน
ท้องน้ำ การปนเปื้อนในพืช ในห่วงโซ่อาหาร

หลังจากนั้นไม่ทราบว่าจะเกิดอะไรขึ้น อีมีหายไป
จากเมืองไทย แต่สิ่งหนึ่งที่เกิดขึ้นคือ ความตื่นตัว
ของชาวบ้านในพื้นที่ลุ่มน้ำแม่ตา บนพื้นที่กว่า
13,000 ไร่ จนในปี 2547 เริ่มมีการประเมินผล
กระทบเรื่องสุขภาพของชาวบ้านในพื้นที่

จนถึงวันนี้ ญาณพัฒน์บอกว่า ยังไม่มีใครมาแก้
ปัญหาแคดเมียมที่ปนเปื้อนในดิน ในน้ำ ในที่ที่กิน

ของชาวบ้าน บริษัทที่ได้ประทานบัตรเป็นจำเลย
สังคม แต่ไม่มีการตัดสินใจ ไม่มีอะไรคืบหน้าไปกว่า
การสืบพยานฝ่ายโจทก์

**ยังไม่มีหน่วยงานไหนออกมาสรุปว่า สาร
แคดเมียมมาจากไหน!**

มีข้อสรุปอย่างหนึ่งจากส่วนราชการ 2 หน่วย
งาน หน่วยงานหนึ่งบอกว่าเกิดจาก “กระบวนการมู
ฟัฟงและชะล้างพังทลายของแหล่งแร่” โดย
กระบวนการธรรมชาติ” ส่วนอีกหน่วยงานสรุปว่า
“เกิดจากกิจกรรมของมนุษย์ซึ่งไปรบกวนแหล่งแร่”

แต่มีข้อมูลระดับหนึ่งว่า ดินน้ำแม่ดาวก่อนถึง
ช่วงเหมืองมีแคดเมียมต่ำ แต่พอมามาผ่านเหมืองมา
ปลายน้ำ กลับมีความเข้มข้นมากขึ้นๆ

“เรื่องนี้ภาครัฐจะต้องเข้ามาช่วย เข้ามาเยียวยา
ดูแลและแก้ไขปัญหายอย่างจริงจัง พื้นที่ตรงนี้เคย
เป็นพื้นที่ที่มีความสมบูรณ์มากทางด้านอาหาร ข้าว
เป็นข้าวที่ได้รับรางวัล ในปัจจุบันมีการแก้ปัญหา
หลายๆ อย่าง จากที่เคยใช้ปลูกข้าวเปลี่ยนไปปลูก
อ้อยเพื่อผลิตเอทานอล แต่บางพื้นที่ไม่เหมาะสม
เพราะการแก้ไขปัญหาคือต้องแก้บนพื้นฐาน
วัฒนธรรมชีวิตของคนในพื้นที่นั้นๆ เพราะชาวบ้าน
ไม่คุ้นเคย แล้วประเพณีวัฒนธรรมหลายอย่าง
สูญหาย การเกี่ยวข้าวลงแขกสูญหายไป ประเพณี
การปลูกข้าวแรกที่มีตาเหลวกี่หายไป ฯลฯ

“วันนี้ผมเองเริ่มปลูกข้าวแล้ว ปลูกแล้วกินเอง
ด้วย แต่ถ้าเหลือก็ต้องเอาไปขาย ฉะนั้นคุณแน่ใจ
แล้วหรือว่าไม่เคยกินข้าวแคดเมียม แล้ววันข้าง
หน้าล่ะ โดยเฉพาะปิ่นมีคนไม่ใช่น้อยที่กลับมาปลูก
ข้าว แล้วจะแน่ใจได้อย่างไรว่า ข้าวเหล่านั้นจะไม่
หลุดมากรุงเทพฯ

“ผมอยากเห็นภาครัฐเข้ามาแก้ไขปัญหายอย่าง
จริงจัง แก่ยังไปก็ให้ชีวิตพวกผมปลอดภัย ผมไม่
อยากสืบทอดมรดกบาปให้ลูกให้หลาน ทำให้ผมถึง
บอกว่ามรดกบาป เพราะพื้นที่ที่ผมปลูกข้าวนี้
ถ้าผมยกให้ลูกหลานทำต่อก็เป็นบาปต่อผม แต่ถ้า
แคดเมียมมันสลายไปได้ไวเท่าไร ลูกหลานผมก็
ปลอดภัยมากขึ้น”

บนเวทีเสวนาวันนั้นนอกจากตัวแทนชุมชนที่ได้
รับผลกระทบจากเหมืองในพื้นที่ต่างๆ จะขึ้นไปให้
ข้อมูลจริงทั้งเบื้องหน้าเบื้องหลัง กลเม็ดของการล่อ
หลอกให้ขายพื้นที่ ยังเปิดให้ได้แลกเปลี่ยนความ
คิดเห็นซึ่งกันและกันกับผู้ฟังด้านล่าง

อาทิ ตัวแทนจากชุมชนบ้านแหง อำเภอองอาจ
จังหวัดลำปาง เมืองในแอ่งหุบกระตะ ที่เตรียมจะ
เปิดเหมืองลิกลงโนดโดยที่ไม่ได้มีการทำประชาคมติดกับ
คนในพื้นที่ และด้วยข้อเสนอที่นายทุนทยอยยื่นเข้า
มา ทำให้สังคมที่สงบสันติกำลังเปลี่ยนไป คนใน
พื้นที่เริ่มมีความเห็นแตกเป็นสอง

ชุมชนลุ่มน้ำแม่สรอย จังหวัดแพร่ พื้นที่ที่เคย
ประสบกับภัยพิบัติน้ำท่วมดินโคลนถล่มเมื่อปี 2544
ที่ชาวบ้านมีการร่อนทองมานานหลายปีแต่รุ่นพ่อ
รุ่นแม่ กำลังเป็นพื้นที่เนื้อหอมอีกแห่งสำหรับ
บรรดานายทุนที่พยายามเข้ามาทำการสำรวจแร่
เพื่อขอประทานบัตรเปิดเหมืองทอง

และยังมีอีกหลายๆ ชุมชนที่ (กำลังจะ) ตกที่นั่ง
ไม่ต่างกันมากนัก ต่างแลกเปลี่ยนความคิดเห็น
เป็นกำลังใจซึ่งกันและกัน

แม้ว่าปัจจุบันมีรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักร
ไทย พุทธศักราช 2550 รับรองสิทธิชุมชน ให้ความ
สำคัญกับการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นและ
กระบวนการมีส่วนร่วม รวมถึง พร.บ.สุขภาพแห่ง
ชาติได้รับรองสิทธิด้านสุขภาพในหลายเรื่อง

แต่ตราบไคที่นายทุนยังเห็นแก่ได้ ภาครัฐยัง
มองเห็นว่าสินแร่ใต้ดินเป็นต้นทุนทางธรรมชาติ
แลกกับความล่มสลายของชุมชนเล็กๆ อีก
มากมาย ตราบนั้นโศกนาฏกรรมเหล่านี้ยังจะ
ลุกลามต่อไป